

стабільним, а за раннього та пізнього ЧВВВ рівень формування даної ознаки більш змінювався.

Результати досліджень за 2005-2013 рр. в природних умовах при проведенні селекційного процесу показали, що найвище значення ознак продуктивності генеративної частини пшениці м'якої озимої - маси зерна в колосі, кількості зерен в колосі, маси 1000 зерен, врожайності в умовах Веселоподільської дослідно-селекційної станції формується в роки з раннім і оптимальним часом відновлення весняної вегетації.

Це потрібно враховувати в доборах при проведенні селекційного процесу пшениці м'якої озимої, так як є більша вірогідність отримати більш цінний і якісний селекційний матеріал, що в подальшому є запорукою в створенні сорту з високим потенціалом.

УДК 633.11.531.527.

ЗНАЧЕННЯ ПОПЕРЕДНИКІВ І ДОБРІВ В ОТРИМАННІ СТАЛИХ УРОЖАЇВ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В ПІДЗОНІ НЕДОСТАТНЬОГО ЗВОЛОЖЕННЯ СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

**Мостьовна Н.А., Левченко Л.М., Смірних В.М., Мороз О.В.,
Горобець А.М.**

Веселоподільська дослідно-селекційна станція

Дослідження впливу різних видів короткоротаційних, 4-х пільних зернобурякових сівозмін, добрив і обробітків на продуктивність основних сільськогосподарських культур, в тому числі і пшениці озимої, на Веселоподільській дослідно-селекційній станції проводиться впродовж останніх 34 років, в стаціонарному досліді з 1979 р.

В зазначені терміни пшениця озима пройшла вісім ротацій в сівозмінах, і в даний час триває четвертий рік дев'ятої.

Результати засвідчують, що серед факторів які обумовлюють високу продуктивність пшениці озимої в нашому регіоні, окрім погодних чинників винятково важливе значення мають її попередники і добрива.

Вплив того чи іншого попередника на продуктивність культур в короткоротаційних зернобурякових сівозмінах спостерігаємо впродовж двох років, тобто на першій пшениці озимій, в подальшому на послідуєчих буряках цукрових. Тому, якість попередників озимої пшениці являється критерієм оцінки якості короткоротаційної сівозміни в цілому.

За результатами досліджень кращим попередником пшениці озимої в зоні недостатнього зволоження являється чорний пар, який обумовлює також найкращі якості зернопаропросапної сівозміни.

В полі з чорним паром запаси продуктивної вологи в ґрунті на час сівби пшениці озимої як правило достатні для проростання насіння і подальшого росту і розвитку рослин, що особливо важливо саме в стартовий період. В середньому за вісім ротацій запаси продуктивної вологи тут, в 0-50 і 0-150 см шарах ґрунту складали відповідно 81 і 231 мм. Після кукурудзи на силос, багаторічних трав і пшениці озимої вони були меншими відповідно на 48 і 98; 62 і 50; 60 і 85 мм, або на 41 і 40; 23 і 22; 26 і 37%. Тобто, після чорного пару атмосферні опади перед сівбою не були визначальним чинником в отриманні сходів пшениці озимої, після непарових попередників, особливо після кукурудзи на силос, пшениці озимої, навпаки без дощів наприкінці серпня, на початку вересня якісно підготувати ґрунт, провести сівбу і отримати повні і дружні сходи було неможливо.

Результати засвідчують, що реакція рослин пшениці озимої на одні і ті ж ґрунтово-погодні умови року після різних попередників суттєво відрізнялася, тобто із тридцяти чотирьох останніх років її вирощування, кількість сприятливих і несприятливих років залежно від якості попередника різна. В цьому проміжку, після чорного пару посіви пшениці озимої гинули і пересівалися лише один раз в 2003 році, після багаторічних трав, гороху, кукурудзи на силос двічі в 1997 і 2003 роках, пшениця, що висівалася після пшениці, тобто повторна пшениця озима гинула тричі в 1997, 2003 і 2012 роках. Надзвичайно низьку урожайність зерна пшениці озимої у варіантах з добривами $N_{45}P_{60}K_{45}$ кг д. реч. га після чорного пару, на рівні 2,09-3,02 т/га спостерігали в 1980; 1997; 1999; 2000 і 2010 роках. Після багаторічних трав, гороху і кукурудзи на силос несприятливих років, з надзвичайно низькою урожайністю 1,4-2,9 т/га було відповідно 8; 8 і 13. За сівби пшениці озимої після

пшениці озимої низьку урожайність 0,71-3,0 т/га спостерігали впродовж чотирнадцяти років, тобто майже кожний другий рік.

Максимальну урожайність пшениці озимої після чорного пару на фоні добрив $N_{45}P_{60}K_{45}$ кг д. реч. га 7,10; 7,48; 7,52; 9,02; 7,3 т/га отримували відповідно в 1987; 1993; 2004; 2007; 2011 роках. Середня урожайність за 2006-2013 роки після чорного пару у варіантах без добрив склала 5,25 т/га, на фоні добрив за рівня 5,88 т/га, більша на 0,63 т/га. Після багаторічних трав і гороху у варіантах без добрив було отримано в середньому за 2006-2013 роки зерна пшениці озимої відповідно 4,24; 3,98 т/га, на фоні добрив 4,73; 4,47 т/га. Найменша урожайність пшениці озимої була після кукурудзи на силос і пшениці озимої у варіантах без добрив, в середньому за 2006-2013 р., відповідно 2,51 і 2,72 т/га з добривами 3,55 і 3,98 т/га, прирости під впливом добрив тут найвищі 1,04 і 1,26 т/га.

Висновки.

1. Післядію попередників озимої пшениці в зернобурякових сівоzmінах, незалежно від їх якості спостерігали два роки, тобто і на другій культурі після пшениці озимої, буряках цукрових.

2. В зоні недостатнього зволоження найкращим попередником пшениці озимої являється чорний пар, після якого рівні урожаю зерна були найвищими, ризики загибелі посівів і низької урожайності найменші, технологія вирощування найдешевша.

3. Одними з найгірших попередників пшениці озимої була кукурудза на силос і пшениця озима.

4. Прирости урожаю від добрив $N_{45}P_{60}K_{45}$ кг д. реч. га в полі озимої пшениці і 25 т/га гною $N_{90}P_{120}K_{90}$ кг д. реч. га в полі буряків цукрових забезпечували прирости урожаю зерна після чорного пару, багаторічних трав, гороху, кукурудзи на силос, озимої пшениці в середньому за 2006-2013 роки відповідно 0,63; 0,49; 0,49; 1,04 і 1,26 т/га.